

Досвід організації підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО

Іван Милютченко

*Справжній педагог — це творець,
який постійно вдосконалює свою майстерність
Іван Зязюн*

Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності та конкурентно-спроможної вищої освіти є однією з стратегічних цілей розвитку вищої освіти в Україні.

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр. передбачає, серед інших завдань, «забезпечення умов для професійного розвитку наукових і науково-педагогічних працівників, зокрема програм постдокторальних досліджень та програм розвитку цифрових компетенцій» (Зд.5.5.3).

Згідно із законом України «Про вищу освіту» заклади вищої освіти (ЗВО) мають забезпечувати підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників (НПП) (ст. 16, 60), а науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію (ст. 58).

Метою підвищення кваліфікації (ПК) є професійний розвиток НПП відповідно

до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти.

Основними нормативними документами, що регламентують процедури підвищення кваліфікації НПП, є професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» [1], Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників [2], Методичні рекомендації для професійного розвитку науково-педагогічних працівників [3].

Питання підвищення кваліфікації та професійного розвитку НПП також є предметом досліджень науковців, зокрема:

- нормативно-правове забезпечення і процедура проведення підвищення кваліфікації та наукового стажування як законодавчо закріплені форми професійного розвитку [4];
- дистанційна форма підвищення кваліфікації як ефективний засіб навчання та професійної реалізації [5];

- аналіз й пристосування світового досвіду організації процесу підготовки та підвищення кваліфікації кадрів на новітніх дистанційних освітніх платформах [6];
- проблематика підвищення професійної компетентності [7];
- визначення ефективності моделей професійного розвитку [8, с.14–20, 9, с. 24–36];
- розвиток дослідницької компетентності в умовах інтеграції вищої освіти і науки [8, с.26–60, 9, с.48–67];
- особливості організації оцінювання професійного розвитку на основі аналізу нормативно-правових актів [10];
- моделювання професійної компетентності викладача [11, с.8–30], підвищення кваліфікації як необхідна умова освітнього лідерства [11, с.72–86].

У Харківському національному університеті радіоелектроніки (ХНУРЕ), починаючи з 2020 р., організація підвищення кваліфікації НПП здійснюється на підставі зазначених нормативних документів [1–3].

Метою статті є узагальнення результатів та визначення тенденцій процесу підвищення кваліфікації НПП у ХНУРЕ за період 2018–2024 рр.

Координація підвищення кваліфікації НПП у ХНУРЕ здійснюється навчально-методичним відділом (НМВ), що організує процес ПК на безоплатній основі для НПП ХНУРЕ та працівників інших ЗВО на підставі договорів про співпрацю, а також центром післядипломної освіти (ЦПО) на платній основі переважно для НПП інших ЗВО.

НМВ забезпечує підвищення кваліфікації у формі стажування на кафедрах університету, а ЦПО пропонує навчання за кількома програмами (форма навчання — денна з використанням дистанційних технологій), зокрема:

- «Використання системи управління навчанням Moodle у освітньому процесі для закладів вищої освіти», термін навчання — 1,5 міс., обсяг — 150 г. (5 кредитів ЄКТС);
- «Сучасна українська літературна мова», обсяг — 3 кредити ЄКТС;

- «Особливості змісту і форми проведення лабораторно-практичних занять з фізики для студентів спеціальностей галузі «Інформаційні технології», термін навчання — 1,5 міс., обсяг — 6 кредитів ЄКТС;
- цикл програм «Аналіз та протидія гібридним загрозам в бізнес-менеджменті», «Гібридні загрози та комплексна безпека», «Гібридні загрози та штучний інтелект», «Методика навчання в умовах гібридних загроз», термін навчання — 2 міс., обсяг — 3 кредити ЄКТС.

Примітка. Один кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) становить 30 годин.

Прикладом організації ПК є проведення курсів підвищення кваліфікації на базі центру технологій дистанційного навчання (ЦТДН) ХНУРЕ за темою «Створення он-лайн/дистанційного курсу у середовищі Moodle: кращі практики» (грудень 2019 р. — січень 2020 р.).

Обсяг 180 год., з них аудиторних 20 год., самостійна робота 160 год. Результат навчання — кваліфікаційна робота — дистанційний курс.

Зареєструвалося 29 осіб, захистили роботу та отримали сертифікати 25 учасників: НПП — 15 викладачів ХНУРЕ, 3 — сумісники з ХДАК, наукові працівники — 4, інші — 3.

Захист проводився публічно, на сайті ЦТДН розміщено відео захистів та відомість оцінювання. Захищені роботи викладено сайті ЦТДН (<https://dl.nure.ua>) у розділі «Тестові курси». Для використання в навчальному процесі дистанційні курси переводяться з розділу сайту ЦТДН «Тестові курси» до розділу «Сертифіковані курси» за заявкою викладача на поточний (наступний) семестр згідно з наявним контингентом студентів, які бажають вивчати цей курс.

Заходи, спрямовані на професійний розвиток НПП, проводяться також кафедрами, наприклад, Третя міжнародна онлайн школа «Digital Age: Big Data, AI & Copyright» на базі кафедри програмної інженерії ХНУРЕ (листопад — грудень 2021 р., 3 кредити ЄКТС).

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Ще одним напрямком з організації підвищення кваліфікації НПП є проведення конкурсів фахової майстерності.

З метою стимулювання навчально-методичної діяльності науково-педагогічних працівників університету, активізації їх участі у забезпеченні освітнього процесу за технологіями дистанційного навчання в університеті був проведений конкурс «Майстер DL.NURE.UA».

Під час конкурсу розглядалися досягнення учасників-викладачів кафедр за період квітень-червень 2020 р. за технологіями дистанційного навчання в системі DL.NURE.UA. У конкурсі взяли участь 20 викладачів, 16 викладачам зараховано підвищення кваліфікації обсягом 6 кредитів ЄКТС, 7 викладачів відзначені грошовими преміями.

До професійних компетентностей, що набувають НПП за підсумками підвищення кваліфікації, серед інших,

належить розроблення та оновлення програм навчальних дисциплін, підготовка навчальних і методичних матеріалів. Відповідно серед завдань індивідуальної програми стажування викладачів ХНУРЕ є створення електронних навчально-методичних матеріалів за технологіями дистанційного навчання (дистанційний курс); розроблення підручників (навчальних посібників) з навчальної дисципліни, в тому числі електронних.

У Харківському національному університеті радіоелектроніки усі методичні матеріали (конспекти, вказівки, рекомендації) та навчальні посібники (підручники), що видані у редакційно-видавничому відділі університету, розміщено у Науковій бібліотеці ХНУРЕ та включено до електронного каталогу. Показники видавничої діяльності за 2018–2024 рр. наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Видання (в тому числі електронні)	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Підручники та навчальні посібники	31	29	28	26	25	10	18
Методичні матеріали	88	116	59	19	51	72	46
Загальна кількість видань	119	145	87	45	76	82	64

Показники підвищення кваліфікації НПП ХНУРЕ (кількість осіб, які пройшли підвищення кваліфікації у різних суб'єктів за різними видами ПК) за 2018–

2024 рр., наведено у табл. 2 та проілюстровано на рис.1, 2. У таблиці окремо зазначена кількість НПП інших ЗВО, які пройшли стажування на кафедрах ХНУРЕ.

Таблиця 2

Рік	НПП ХНУРЕ пройшли ПК	Суб'єкти ПК			Сер- тифіка- ти	Види ПК		НПП інших ЗВО у ХНУРЕ
		Україна	За кордоном	ХНУРЕ		Навчан- ня	Стажуван- ня	
2018	112	74	16	22	65	42	70	65
2019	118	86	12	20	71	50	68	51
2020	129	58	17	50	33	83	46	41
2021	186	100	56	30	81	89	97	40
2022	120	68	19	33	74	66	54	29
2023	171	95	52	24	135	103	68	0
2024	156	86	37	33	124	100	56	0

Результати аналізу показників підвищення кваліфікації за 2018–2024 рр. свідчать про таке:

1. Щорічно проходять підвищення кваліфікації у середньому 17 % викладачів від 750 осіб штатного складу НПП університету.

2. Через пандемію Covid 19 та воєнний стан у 2020–2024 рр. підвищення кваліфікації здійснювалося он-лайн із застосуванням технологій дистанційного навчання.

3. Середні показники щорічного розподілу за суб'єктами ПК становлять: заклади освіти, підприємства та установи в Україні — 57 %, за кордоном — 21 %, на кафедрах та у підрозділах ХНУРЕ — 22 % (рис. 1). Наявна тенденція збільшення частки закордонного ПК, починаючи з 2021 р.

Здобуття наукового ступеня, рівня вищої освіти зараховується близько 4 % НПП щорічно.

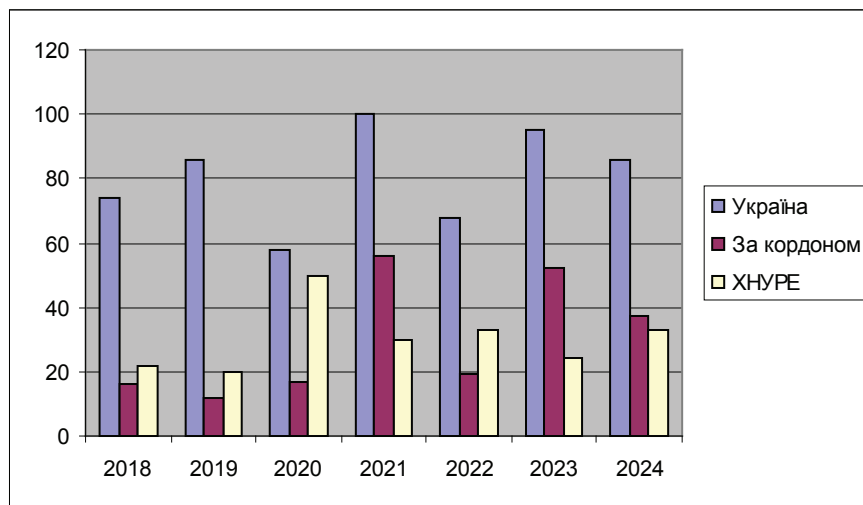

Рис. 1. Розподіл НПП за суб'єктами ПК за 2018 — 2024 рр.

4. Серед українських суб'єктів ПК існує такий розподіл: заклади вищої освіти — 31 %, он-лайн курси переважно з ІТ компетентностей (EPAM, GlobalLogic, SoftServe IT Academy, Sigma Software University, Prometheus та ін.) — 25 %, науково-дослідні установи, підприємства — 22 %, інші установи, фірми, конференції — 22 %.

Серед закордонних суб'єктів ПК викладачі ХНУРЕ найчастіше проходять підвищення кваліфікації дистанційно в університетах (78 %). Найбільша кількість НПП пройшли ПК в університетах Польщі (34 %), Латвії (22 %), США і Болгарії (по 7 %), Німеччини і Фінляндії (по 5 %). Загалом як суб'єкти ПК були університети 18 країн.

5. Спостерігається тенденція зменшення питомої ваги стажування як виду ПК

(з 62 % у 2018 р. до 35 % у 2024 р.) та відповідне збільшення частки навчання за програмами ПК (рис.2).

6. Відбувається суттєве збільшення кількості отриманих сертифікатів про навчання за програмами ПК, в тому числі участі у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо (у 2023–2024 рр. до 80 % від загальної кількості зарахованих ПК).

7. Викладачі широко використовують накопичувальну системи обліку, проходячи ПК обсягом 1-2 кредити у різних суб'єктів ПК (нормативна вимога — 6 кредитів впродовж п'яти років). Разом з тим наявна тенденція збільшення обсягу ПК до середнього показника 5,1 кредити ЄКТС/рік на одну особу (2022–2024 рр.).

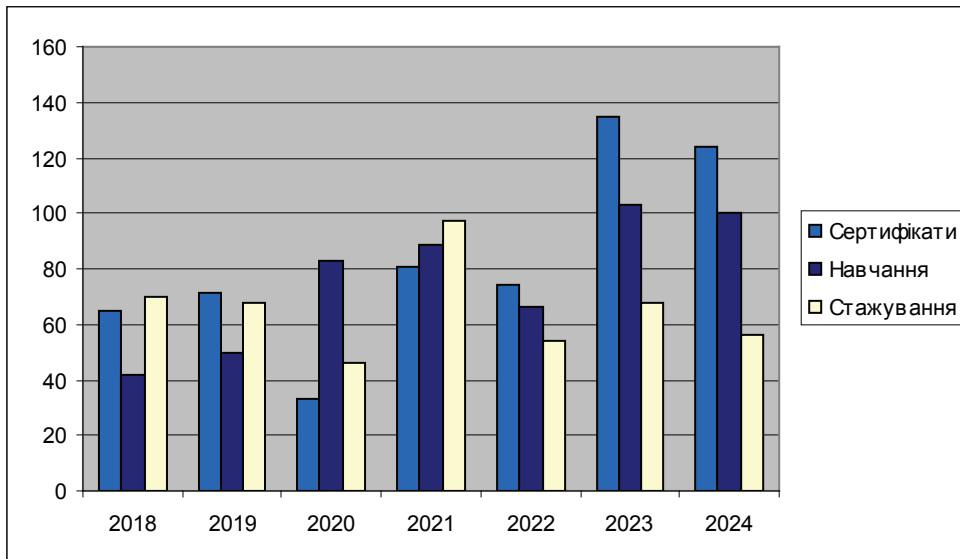

Рис. 2. Розподіл НПП за видами ПК за 2018 — 2024 рр.

8. Теми підвищення кваліфікації пов'язані, насамперед, з інноваційними технологіями в освіті. Найпоширенішими ключовими словосполученнями тематики є інформаційні технології, цифрові інструменти для освіти, дистанційне навчання, штучний інтелект, академічна доброчесність, неформальна освіта.

9. Серед НПП інших ЗВО впродовж 2018–2022 рр. найбільше проходили стажування у ХНУРЕ викладачі НТУ «ХПІ» (26 %), ХНУМГ ім. О.М. Бекетова (15 %), ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, ХНПУ ім. Г. Сковороди (по 6-7 %). Загалом у ХНУРЕ проходили стажування працівники 26 ЗВО України, з них 20 — освітні заклади Харкова.

Третина викладачів проходила стажування на кафедрах загальної підготовки (іноземних мов, фізичного виховання та спорту, мовної підготовки тощо, інші — на спеціалізованих випускових кафедрах ХНУРЕ (програмної інженерії, медіа систем і технологій, штучного інтелекту, прикладної математики та ін.). Тематика переважної більшості стажувань пов'язана із впровадженням в освітній процес інформаційних технологій, методик і технологій дистанційного навчання.

Отже, з досвіду організації підвищення кваліфікації науково-педагогіч-

них працівників у ХНУРЕ виходять такі загальні тенденції:

- підвищення кваліфікації здійснюється переважно із застосуванням технологій дистанційного навчання;
- спостерігається зменшення питомої ваги стажування як виду ПК та відповідне збільшення частки навчання за програмами ПК;
- відбувається збільшення частки закордонних суб'єктів ПК;
- серед компетентностей, що набувають НПП ЗВО за результатами ПК, головними є використання інформаційних і комунікаційних технологій, а також розроблення та оновлення програм навчальних дисциплін, підготовка навчальних і методичних матеріалів.

Література

1. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»: наказ Міністерства економіки України від 23.03.2021 р. № 610. URL: <https://mon.gov.ua/news/zatverdzheno-standart-na-grupu-profesiy-vikladachi-zakladiv-vishchoi-osviti> (дата звернення 24.02.2025).

2. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних пра-

цівників: постанова КМУ від 21.08.2019 р. № 800 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 27.12.2019 р. № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.02.2025).

3. *Методичні рекомендації для професійного розвитку науково-педагогічних працівників: наказ МОН України від 04.12.2020 р. № 1504.* URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-dlya-profesijnogo-rozvitku-naukovo-pedagogichnih-pracivnikov> (дата звернення 20.02.2025).

4. *Отиш О.М.* Основні форми професійного розвитку науково-педагогічних працівників в Україні // Водний транспорт : Зб. наук. пр. ДУІТ. 2021. Вип. 3(34). С.107–116. URL: <https://vt.duit.in.ua/index.php/home/article/view/194/156> (дата звернення 24.02.2025).

5. *Яковенко О.І.* Дистанційна форма підвищення кваліфікації як ефективний засіб навчання та професійної реалізації педагогічних працівників ЗВО // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. №75. Т.3. С. 165–170. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_3/34.pdf (дата звернення 24.02.2025).

6. *Резван О.О., Ільєнко О.Л., Гусєва Г.Г.* Організація процесу підвищення кваліфікації закладу вищої освіти з використанням дистанційних засобів навчання // Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна. 2022. Вип. 96. С. 74–83. DOI: 10.26565/2786-5312-2022-96-10

7. *Яковенко О.І.* Форми та види підвищення професійної компетентності науково-педагогічних працівників // ISSN 1992-5786. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загально-

освітній школах. 2021. № 74. Т. 3. С. 210–213. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-3.41>

8. *Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки : методичні рекомендації / авт. кол. : Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, І. Рєгейло та інш. ; за ред. О. Ярошенко.* Київ : Ін-т вищої освіти НАПН України. 2018. 72 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Teor_osnovi_prof_rozvitku_pracivn_metodit_IVO-2018-72p_avtors-kolektiv.pdf (дата звернення 24.02.2025).

9. *Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки: препринт (аналітичні матеріали) ; у 2-х ч. / авт. кол. : Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, І. Рєгейло та інш. ; за ред. О. Ярошенко.* Київ : Ін-т вищої освіти НАПН України. 2018. Ч. 2. 105 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Teor_osnovi_prof_rozvitku_pracivn_analitich_IVO-2018-105p_avtors-kolektiv.pdf (дата звернення 24.02.2025).

10. *Жабенко О. В.* Професійний розвиток науково-педагогічних працівників університетів України: особливості організації оцінювання // Молодий вчений. 2019. № 8(2). С. 234–240. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_8\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_8(2)_21) (дата звернення 24.02.2025).

11. *Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія / авт. кол. ; за наук. ред. В. Р. Міляєвої ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка.* Київ ; Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2021. 296 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659> (дата звернення 13.03.2025).

22.03.2025

Відомості про автора:

Милютченко Іван Олександрович — кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри комп'ютерної радіоінженерії та систем технічного захисту інформації; Харківський національний університет радіоелектроніки, Харків, Україна; email: ivan.myliutchenko@nure.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7559-8850>; Google Scholar; Scopus.